

ДИПЛОМАТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ПЕТРА СЛИВЕНКА У ФІНЛЯНДІІ (1918 р.)

На основі неопублікованих джерел у статті розглядається діяльність першого дипломатичного представника Української Держави у Фінляндії Петра Сливенка.

Ключові слова: Українська Держава, Фінляндія, дипломатія, Українська Військова Рада.

Першим дипломатичним представником Української Держави у Фінляндії був Петро Павлович Сливенко. Він народився 11 (24) червня 1883 р. у заможній селянській родині в селі Товсте поблизу Кременчука. Його батько брав участь у російсько-турецької війни 1873 р., нагороджений бойовими орденами, володів двома десятинами землі і від шести до восьми десятин орендував у поміщика. Початкову школу П. Сливенко закінчив у рідному селі, а у 1901 р. – Київську військово-фельдшерську школу, яка вважалася однією з найкращих в Російській імперії, де навчався разом з Іваном Огієнком, майбутнім митрополитом Іларіоном. Отримавши звання молодшого фельдшера, був направлений для проходження служби в Російській армії на території Великого князівства Фінляндського. За спогадами свого друга Володимира Кецала у Виборзі П. Сливенко «... Спілкується із земляком, який дає йому революційну літературу і освідомлюється національно. Заарештований просидів 13 місяців в Петропавловській фортеці і був призначений на адміністративну висилку. В полку був дуже любий. Від відбуття покарання його врятував генерал дивізії, який його любив. Він був знайомий зі Столипіним і зробив, що наказом Столипіна казав здержати слідство і випустити на волю. Під час слідства з'ясувалось, що земляк, який давав йому революційну літературу був провокатором» [1, арк. 141 – 144зв].

У липні 1914 р. П. Сливенко перевели на службу класним фельдшером у Свеаборзьку кріпосну артилерію, де прослужив до демобілізації у лютому 1918 р. Нагороджений орденом Станіслава 3-го ступеню [2, арк. 15зв. – 16]. Ще під час військової служби П. Сливенко активно займався громадсько-політичною роботою. У квітні 1917 р. його обрали депутатом Комітету інженерних частин Свеаборзької фортеці [2, арк. 19], пізніше – членом Виконавчої Ради українців Північного фронту [2, арк. 20]. За спогадами В. Кецала «... В Гельсінках переживає комуністичну революцію. Два рази російські матроси проводили його на розстріл. Завдяки фінським солдатам оставсь в живих. В 1918 р. бере участь в засіданнях різних революційних комітетів, різних фронтових рад, де підносить українське питання» [1, арк. 142].

Невдовзі після падіння самодержавства серед українців, що перебували у Фінляндії, розвернувся національний рух. Його учасниками були матроси Балтійського флоту, головна база якого знаходилася у Гельсінкі, а також солдати 42-го армійського корпусу у Виборзі, солдати прикордонних військ, гарнізонів фортів, обслуговуючого персоналу берегової артилерії. Центр українського руху знаходився у Гельсінкі. На початку квітня 1917 р. тут була створена Українська Військова Рада. Під її керівництвом налічувалося близько 2500 матросів, 1500 солдатів, 150 робочих-українців. З Радою співробітничали 20 флотських і 10 армійських офіцерів-українців [3, арк. 7].

16 квітня 1917 р. на Сенатській площі в Гельсінкі відбулась демонстрація з вимогою української автономії. Газети повідомляли, що на неї вийшли від п'яти до шести тисяч осіб [4].

28 травня 1917 р. Українська Військова Рада провела Перший український військовий з'їзд у Фінляндії, який ухвалив рішення наполягати на негайному зосередженні українців в окремих військових частинах [3, арк. 7, 23, 25, 31, 32].

3 липня 1917 р. Центральна Рада в Києві прийняла II Універсал. Згідно з домовленістю з Тимчасовим урядом, у цьому документі, зокрема, йшлося про українізацію частин російської армії. При Українській Військовій Раді в Гельсінкі була створена спеціальна комісія, яка повинна була «...виключно стежити і піклуватися про відділення українців-військовослужбовців в окремі частини» [3, арк. 1, 4].

У зв'язку з тим, що російська військова влада усяляко перешкоджала проведенню українізації, 24 вересня 1917 р. була скликана сесія Української Військової Ради в Гельсінкі, яка ухвалила рішення про перетворення цього органу в Українську Військову Крайову Раду Фінляндії з правами Рад, що існували в Росії.

На території Фінляндії, з труднощами, але все таки почали формуватися українські військові частини. Так, у Виборзі була сформована артилерійська рота. 8 (21) грудня 1917 р. Виконавчий Український Комітет Північного фронту, що знаходився у Пскові, призначив П. Сливенка комісаром у справах українців у Фінляндії [2, арк. 25].

Найважливішою задачею діяльності П. Сливенка стала організація повернення військовослужбовців-українців на батьківщину. Він активно взявся за цю справу і адресував уряду України таку телеграму: «Фінляндія не має нашого офіційного представника обставини змусили мене тимчасово перебрати на себе функції відносно колонії Українців користуючись мандатом виданим наприкінці минулого року Центральним комітетом Українців Північного району Становище Українців у Фінляндії числом до 600 чоловік критичне не змогли своєчасно виїхати через безпорядки Росії немає продовольства також засобів існування Прошу негайного сприяння переїзду їх в Україну

закритому зараз Також прошу надати мені десять тисяч карбованців для грошової допомоги...» [5, арк. 36].

Не отримавши відповіді, П. Сливенко почав діяти на власний розсуд, спираючись на підтримку уряду Фінляндії. «12 грудня, – звітував він пізніше міністру закордонних справ Української Держави, – я почав виконання обов'язків. Російська військова влада визнала мене і видала про се наказа, але більшовитські кола стрінули то байдуже, то вороже.

На протязі одного місяця часу – з 12. XII. 1917 до 15. I. 1918 року майже усі більш-менш відомі українці, завдяки заходів ужитих у той час, були перевезені до рідної Країни, виключно тих, які були закинуті поблизу північного кордону Фінляндії. Далі почався стан війни між Росією та Україною. Уже, коли я в другій половині січня з'явився у Псков, аби дати виконавчій Раді північного фронту доклада про свою діяльність, то на північчю був такий стан, що залишитись надалі Українським організаціям становилось небезпечним; та й сама Рада майже примушена була самоліквідуватись. Коли скінчив я справоздання, то повернувся знову до Гельсінгфорса 25 січня 1918 р....

... Під час влади «червоних» офіційна діяльність українських інституцій у Фінляндії була самоліквідована і було вираджено перший транспорт українців через Росію о перших днях лютого ц/р.

Зносин з червоним урядом не приводилось мати та й рації не було, бо уряд цей мав себе під впливом Ленінського Совнаркому.

А таким разі, звичайно, до Українства він ставився б не прихильно.

Коли «білою» владою було зайнято Гельсінгфорс, негайно було видано наказа про реєстрацію підданців інших Держав, а далі про негайне виселення росіян за кордон. На збори та ліквідування хатніх справ було дано 5 доб часу.

Умовиментувимагали провести реєстрацію українців, які залишились у Фінляндії за неможливістю повернутися до оселі через збентежену Росію, аби вони не поділили участи росіян за непорозуміння.

Тоді я узяв на себе важкий обов'язок представника українців Фінляндії, аби захищати їх, а коли трапиться то й державні інтереси. Кажу важкий, бо майже чотири місяці до цього українці у Фінляндії не мали ніяких відомостей, що діється на батьківщині, які існують закони про громадянство та інші, брак коштів як власних так і громадянських, помешкань теж. Брак свідомих та українсько письменних людей був цілковитий» [5, арк. 41, 45].

П. Сливенку допомагав лікар Балтійського флоту Олександр Крупський. Уряд Фінляндії дозволив їм влаштувати канцелярію Українського комісаріату і виділив восьмикімнатну квартиру в центрі міста. Над входом був вивішений український прапор. Усім бажаючим українцям видавалися тимчасові посвідчення з фотографічною карткою. Документ був надрукований трьома мовами: українською, фінською та німецькою. Підставою для видачі посвідчення був документальний доказ про місце народження,

навність власності в Україні. Кожен, хто мав підстави отримати посвідчення мав скласти присягу на вірність Україні. Під час видачі документів збирались добровільні пожертви, які в основному використовувались для матеріальної допомоги бідним. Всього у Гельсінкі та інших містах було зареєстровано близько 1000 українців.

Одночасно розпочалась робота по організації від'їзду українців на батьківщину. На це потрібен був дозвіл німецької військової влади. Оскільки організувати переїзд через територію Росії в той час було неможливо, єдине, що залишалось – організувати транспорт через один з балтійських портів. Але справа узгодження з німцями умов переїзду та маршруту затягнулася. Німецька сторона посилялася то на технічні та організаційні складності, то на непевність політичної ситуації в Україні тощо. Коли з'ясувалося, що відправка транспорту відкладається, нагальним стало питання матеріальної допомоги українцям, насамперед – продуктами харчування. У Фінляндії тоді продукти розподілялись за картками. Іноземцям їх не видавали і лише завдяки енергійним клопотанням П. Сливенка невдовзі продовольчі картки почали видавати і українцям. Крім того, П. Сливенко неодноразово звертався з проханнями про допомогу до Міністерства закордонних справ України, але жодної відповіді не одержав. Добровільних пожертв порівняно заможних представників української колонії не вистачало. Тому П. Сливенко звернувся до Міністерства закордонних справ Фінляндії з проханням про надання грошової позики. Невдовзі він отримав позитивну відповідь, але через брак інформації про становище в Україні, врешті-решт вирішив від позики відмовитися.

В цей час до Гельсінкі почали прибувати українці з інших міст Фінляндії і гостро постало питання з їхнім поселенням. Фінляндська влада виділила для цього будинок, у якому могли розміститися 150 осіб.

Незважаючи на те, що фактично П. Сливенко не мав ніякого офіційного статусу, влада ставилася до його діяльності цілком серйозно. Показовий в цьому плані випадок наводив сам П. Сливенко: «...коли у одної українки (жінка морякові) було учинено білою гвардією труса, та забрано незвичайну для Фінляндії кількість продуктів (4 пуди муки та 1/2 сахару), після моєї заяви було повернуто, що лишилось цілим а страчення повернуто гроші. Я у свою чергу частину харчів реквізував на допомогу голодним» [5, арк. 46].

Тим часом у Фінляндії розгорнулось масове примусове виселення росіян. Ті, хто не виконував розпорядження влади, підлягали арешту. До українців же фінляндська влада ставилася значно краще. «Прихильність відношення до українців з боку Фінляндської влади, – писав П. Сливенко, – пояснюється, здавалось мені наміром підкреслити ріжницю відношення до росіян з одного боку, а друге надією, що Україною можливо буде скористуватись, як державою, де можна добути хліба, а ця справа була корінням фінляндської політики того часу. Коли з німецьких джерел там пустилися чутки, що мов Україна

виявила себе зрадницею, бо не дає хліба навіть самій Німеччині – було видно, що такі відомості дуже нервували різні кола. Що торкається зазначених чуток, то можливо, вони мають метою остудити гаряче бажання з боку фінів до безпосереднього зв'язку з нашою державою» [5, арк. 46 – 46зв].

Нарешті німецька влада дала дозвіл на переїзд українців з Фінляндії додому. «У справі вирядження до Рідного краю Української колонії з Фінляндії о весні цього року, – писав пізніше П. Сливенко міністру закордонних справ Української Держави, – а також у справі поліпшення перебування у той час українців на чужині, дуже доброхотно та прихильно допомагала мені місцева німецька військова влада на чолі з п. Генералом Графом ф-дер Гольц, розпорядження якої виконувалися Гельсінгфорської комендатури п. лейтенантом Деттман.

Подяка, яку висловив за зазначене, не мала ніякої ваги, позаяк у той час я не мав у себе мандата від нашого уряду, але користь рідної справи вимагає офіційної подяки...» [5, арк. 7 – 7зв.].

28 травня 1918 р. МЗС Української Держави призначило П. Сливенка консульським агентом в Гельсінкі. В отриманому ним Уповноваженні говорилось: «Міністерство Закордонних Справ Української Держави поручає Панові Петру Сливенку охорону інтересів громадян Української Держави в Фінляндії і назначає його Консульським Агентом І-го розряду в Гельсінгфорсі» [2, арк. 13].

Відправлення колишнього російського пароплава «Русь» було призначено на 12 червня 1918 р. Він відвіз репатріантів до Лібави (Лієпая), а далі українці мали скористатися залізницею. До списку записалося 700 осіб (серед них 130 дітей). Умови переїзду були такими: за квиток 1-го класу потрібно було сплатити 250 фінських марок, 2-го – 175, 3-го – 60. Тим, хто зовсім не мав грошей, теж не було відмовлено. Вони їхали безкоштовно. Фінська влада знайшла можливість виділити продовольство для 250 осіб у розрахунку на десятиденну подорож. Керівником транспорту було призначено П. Сливенка, заступником – О. Крупського.

За півтори доби пароплав благополучно дістався Лібави. Тут українцям довелося затриматись на два тижні в очікуванні потяга до України. За цей час склад транспорту зменшився до 330 осіб. Частина виїхала за власні кошти, а 230 колишніх військовослужбовців за розпорядженням німецької влади спеціальним поїздом рушили на Калінковичи, де увійшли до складу українських військових частин.

Нарешті 28 червня потяг з репатріантами вирушив за маршрутом Гродно – Брест – Ковель – Голоби і 7 липня прибув до Києва [5, арк. 47].

18 вересня 1918 р. П. Сливенко повернувся в Гельсінкі. 23 вересня під час зустрічі з сенатором закордонних справ Отто Стенрутом він зазначив, що прибув до Фінляндії як консульський агент «з дорученням виконувати консульські обов'язки, поки не буде призначений відповідальний посол». За словами П. Сливенка, О. Стенрут «радісно вислухав перший привіт

офіційного представника незалежної Держави, яка народилася, також як і Фінляндія, з небезпечного хаосу, яким була Росія» і висловив надію на встановлення взаємовигідних зв'язків [6, арк. 20].

«... Після цього, – доповідав П. Сливенко міністру Закордонних справ Української Держави, – я приступив до реєстрації тутешніх українців та ознайомлення з ними. Се більш представники того гатунку українців, які на великий жаль мають право на громадянство але яких відношення до України мабуть таке саме як і до більшовиків з тією ріжницею, що до більшовиків вони бояться й зазирати, а на Україну дивляться як на обітовану землю, яка мов би і улаштувалася як раз з такою метою, аби цим людям дати можливість під її омофором здійснити вдячну ідею «неділимої» Московщини. Такі індивіди мають юридичне право на громадянство, а деякі ще й працюють в одній інституції, яка зветься «Дипломатическим представительством Российской Республики»... Таких громадян (більш колишні офіцери вищих та посередніх рангів) я попередив, що перебування на службі в цій установі зовсім не стосується до обов'язків громадянина Української Держави. Такі от українці в мою відсутність звідусіль зорганізувались, обібрали Комітет, який розпочав видавати дозвіл на переїзд до України усім хто побажає. Цим же комітетом обібрано делегацію і надіслано до Києва з готовими кандидатами Генерального Консула та віце-консула, але ж Українського у них нічого не було. Те, що було тут зроблено довелось у більшій частині залишити, аби не робити бешкету, але консулярну діяльність комітету як в Гельсінгфорсі так і в Выборзі довелось припинити. Регістрація ще не закінчена, але гадаю, що персон, які мають право на громадянство Держави і залишаються в Фінляндії можливо лічити десятками. Завтра 4.X. виряджається останній транспорт переселенців у напрямі на і через Україну на південь...» [7, арк. 24 – 25].

8 жовтня 1918 р. гетьман П. Скоропадский затвердив законопроект, за яким у Гельсінкі було засновано дипломатичне представництво Української Держави, що мало статус Посольства другого розряду [8]. Тимчасово виконуючим обов'язки повіреного в справах був призначений Кость Лоський.

Черговий транспорт з українцями відбув на батьківщину у листопаді 1918 р. Напередодні відправки П. Сливенко звернувся до представника дипломатичного представництва Української Держави у Німеччині з проханням порушити клопотання перед військовою владою про дозвіл на виїзд з Фінляндії українцям, які ще залишалися у цій країні [7, арк. 37].

Керівникові транспорту було видано посвідчення: «Зазначені в доданому до цього списку особи є Українські громадяне, які переїздить до рідного краю з Фінляндії.

Прошу агентств влади усіх країн, якими пролягатиме їхній шлях допомагати усіма засобами до цього переїзду». До посвідчення було

додано список, до якого включено 54 особи [7, арк. 33 – 34]. 28 листопада 1918 р. П. Сливенко надіслав рапорт до Міністерства закордонних справ Української Держави: «Прошу повідомити мене, як мушу ставитися до російських підданців, колишніх офіцерів особливо, які часто звертаються з проханнями дозволити переїзд. Де які з цих осіб заявляють, що завданням подорожі ставлять вступ до рїжних армій «особої», «Добровольчої», «Південної» і т.п. Не маючи жадних відомостей про існування і завдання зазначених армій, а також і про відношення їх до України маю себе лишеним у скрутнім стані відносно цієї справи, страхаючися перешкодити інтересам Держави перепуском на Україну елементу ворожого до неї. А що се останнє є можливим, то мушу зазначити, що більшість таких прохачів у приватніх розмовах одверто висловляються вороже до існування навіть Держави нашої» [7, арк. 11].

П. Сливенко продовжував працювати в Посольстві до його закриття у травні 1921 р. Остання звітка про нього в архіві фінського МЗС датована 14 червня 1922 р. Це офіційне повідомлення про припинення діяльності П. Сливенка як секретаря посольства і консула України [9]. Після закриття Посольства П. Сливенко переїхав до Берліна. Жив у злиднях, часто хворів. Помер 22 вересня 1943 р. і був похований на православному кладовищі у районі Тегель у Берліні [1, арк. 143зв. – 144].

Список використаних джерел:

1. Центральний державний архів громадських об'єднань України (ЦДАГО України). – Ф. 269. – Оп. 2. – Спр. 231.
2. ЦДАГО України. – Ф. 269. – Оп. 2. – Спр. 230.
3. Центральний державний архів вищих органів влади і управління України (ЦДАВО України). – Ф. 4100. – Оп. 1. – Спр. 4.
4. Известия Гельсингфорского Совета Депутатов армии, флота и рабочих Свеаборгского порта. – 1917. – 20 квітня.
5. ЦДАВО України. – Ф. 3512. – Оп. 2. – Спр. 9.
6. ЦДАВО України. – Ф. 3766. – Оп. 1. – Спр. 140.
7. ЦДАВО України. – Ф. 3512. – Оп. 2. – Спр. 10.
8. Державний Вістник. – 1918. – 19 жовтня.
9. Архів Міністерства закордонних справ Фінляндії. Посольства іноземних держав у Фінляндії. УАН 6 О 19 Slyvenko.

Пилипенко В. В. Дипломатическая деятельность Петра Сливенко в Финляндии (1918 г.).

На основе неопубликованных источников в статье рассматривается деятельность первого дипломатического представителя Украинской Державы в Финляндии Петра Сливенко.

Ключевые слова: Украинская Держава, Финляндия, дипломатия, Украинский Военный Совет.

Pylypenko V.V. Diplomatic activities of Petro Slyvenko in Finland in 1918.

On the base on unpublished sources the work of the first diplomatic representative of Ukrainian State in Finland Petro Slyvenko is examined in the article.

Keywords: *Ukrainian State, Finland, diplomacy, Ukrainian Military Council.*